

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

GENÇLERDE ANLAM ARAYIŞI VE DİNDARLIK
İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Afra BÜYÜK KUŞCU

İstanbul

Şubat-2024

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

GENÇLERDE ANLAM ARAYIŞI VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Afra BÜYÜK KUŞCU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ümit HOROZCU

İstanbul
Şubat-2024

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Ümit HOROZCU

Üye Dr. Öğretim Üyesi Ayşe KAYA GÖKTEPE

Üye Doç. Dr. Faruk KANGER

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Gençlerde Anlam Arayışı ve Dindarlık İlişkisi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Afra BÜYÜK KUŞCU

ÖN SÖZ

İnsan yaşantısında muhakeme kabiliyeti en çok gençlik döneminde gelişmektedir. Gençliğin önemini oluşturan da tam olarak bu özelliktir. Kâinatın sistematik bir şekilde açıklamasını yapmaya ilk defa bu dönemde ihtiyaç duyulur. Kişinin kendi varoluşunun anlamını kaybettiği ve yeniden aramaya koyulduğu bir dönemdir. Kimileri için şüpheyle, kaygıyla, öz farkındalıkla, hayata alışma çabasıyla geçen bu karmaşık dönem kimileri içinse bir o kadar idealist, yaşama dair beklenti içerisinde meraklı ve heyecanlı bir dönem olarak geçmektedir. Kendi bireysel yaşantısında bu dönemi oldukça çetrefilli ve bunalımlı tecrübe etmiş biri olarak bu çalışmayı gerçekleştirmek istedim.

Bu çalışmanın benim hayatımdaki önemi ise literatüre kazandıracığım bir kaynağın ötesinde benimle benzer tecrübeleri yaşayan insanlarla buluşabileceğim bir zemin oluşturmasıdır. Yaşadığım sancılı dönemden dolayı tez yazım sürecinin uzamasına rağmen desteğini esirgemeyen, fikir ve tenkitleriyle farklı bakış açıları sunarak tezin olgunlaşmasına yardımcı olan yardımların ötesinde ahlaki örnekliğiyle bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Ümit Horozcu'ya şükranlarımı sunarım. Yaşadığım ruhsal sağlık sorunlarında beni hiç yalnız bırakmayan ve her aşamada beni cesaretlendiren her zaman duacısı olacağım Prof. Dr. Hayrettin Kara hocama teşekkürü bir borç bilirim. Bütün korkularımda beni şefkatiyle sarıp bugünlere getiren başta sevgili annem Nurcan Büyük'e ve canım kardeşlerime, yazım sürecinde gerek kalemiyle gerek anlayışıyla beni destekleyen değerli eşim Erkam Kuşcu'ya şükranlarımı sunarım.

Afra BÜYÜK KUŞCU

İstanbul 2024

ÖZET

GENÇLERDE ANLAM ARAYIŞI VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ

Afra BÜYÜK KUŞCU

Yüksek Lisans, Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ümit HOROZCU

Şubat, 2024 – 42 Sayfa

İnsanın varoluşu hayat ve ölüm arasındaki her şeyi bütünüyle kapsamaktadır. İnsanın varoluşunu yalnızca gelişim evrelerine, fiziksel, ruhsal durumlarına göre değerlendirmek doğru olmaz. Ne var ki, kimlik oluşumunun yaşamın genellikle gençlik döneminde tekâsüf ettiği bilinmektedir. Çocukluktan yetişkinliğe geçilen bu dönemin kimlik inşasının temelini oluşturduğu söylenebilir. Şahsiyetini inşa etmeye çalışan bir genç için ergenlik süreci oldukça karmaşık olabilmektedir.

Günümüz dünyasında gençlik dönemi biyolojik gelişim safhası olmasının yanı sıra sosyal bilimlerin, eğitim bilimlerinin ve hatta siyasal ideolojilerin ilgi odağı olmuştur. Yarınları temsil eden gençlik düşüncesinden mütevellit farklı disiplinlerin ve ideolojilerin ortak meselesi olması anlaşılabilir bir durumdur. Özellikle psikoloji, ilahiyat, sosyoloji, felsefe gibi disiplinler şekil almaya ve işlenmeye elverişli bir kuşak olduğu için çalışmalarında gençlik dönemine sıklıkla yer vermektedir. İlahiyat ve sosyal bilimlerin kesişim bölgesinde yer alan felsefe ve din bilimleri ve özelde din psikolojisi ve manevi danışmanlık alanlarında gençlerde anlam meselesinin din ve dindarlıkla ilişkili olarak ele alınması söz konusudur. Sözü edilen sahalara ait alan yazın incelendiğinde gençlerde anlam ile dindarlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak bilimsel araştırmaların sayısının artırılması gerektiği düşünülmüştür. Bu araştırmanın da kullandığı ölçme araçlarının yanı sıra çok büyük bir örneklem grubu üzerinde yapılmış olması nedeniyle alan yazına belirli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiş, anket ise ilişkisel tarama modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Yaşları 18 ile 30 arasında değişen 8931 kişilik bir örneklem grubuna demografik değişkenlere dair soruların yanı sıra Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği uygulanmıştır. Çalışma sonucunda öğrenilmiş anlamsızlık ve

dindarlık arasında anlamlı ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Öte yandan kadın katılımcıların dindarlık oranının erkek katılımcılara oranla daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Buna bağlı olarak kadın katılımcıların öğrenilmiş anlamsızlık puanlarının erkek katılımcıların puanlarından düşük olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Dindarlık, Anlam arayışı, Kimlik



ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN SEARCH OF MEANING AND RELIGIOSITY IN YOUNG PEOPLE

Afra BÜYÜK KUŞCU

Master, Felsefe ve Din Bilimleri

Thesis Advisor: Doç. Dr. Ümit HOROZCU

February, 2024 – 42 Pages

Human existence encompasses everything between life and death. It would not be correct to evaluate human existence only according to developmental stages, and physical and mental states. However, it is a well-known fact that the formation of identity usually occurs during the youth period of life. It might be said that this period of transition from childhood to adulthood forms the basis of identity construction. The process of adolescence can be quite complex for a young person trying to build their personality on their own.

In today's world, besides being a stage of biological development, adolescence has become the center of attention of social sciences, educational sciences, and even political ideologies. Understandably, it is a common issue of different disciplines and ideologies due to the idea of youth representing the future. In particular, disciplines such as psychology, theology, sociology, and philosophy frequently include the youth period in their studies because it is a generation that is suitable for shaping and processing. In the fields of philosophy and religious sciences, which are located at the intersection of theology and social sciences, and specifically in the fields of religious psychology and spiritual counseling, the issue of meaning in youth is addressed about religion and religiosity.

When the literature in the aforementioned fields is examined, it is thought that the number of scientific studies that will reveal the relationship between meaning and religiosity in young people should be increased. It is thought that this study will

make a certain contribution to the literature because it was conducted on a very large sample group as well as the measurement tools used.

The study was conducted by using the survey technique, one of the quantitative research methods, and the survey was designed by the relational survey model. In addition to questions about demographic variables, the Learned Meaninglessness Scale and Intrinsic Religious Motivation Scale were applied to a sample group of 8931 people aged between 18 and 30. As a result of the study, a significant and negative relationship was found between learned meaninglessness and religiosity. On the other hand, it was determined that the religiosity rate of female participants was higher than male participants. Accordingly, it was determined that the learned meaninglessness scores of female participants were lower than the scores of male participants.

Keywords: Youth, Religiosity, Searchformeaning, Identity

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Tez Konusunun Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.3. Sınırlılıklar.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Hayatın Anlamı.....	4
2.2. Din ve Dindarlık	8
2.2.1. Din	8
2.2.2. Dindarlık	9
2.3. Kimlik.....	11
2.4. Gençlik, Kimlik Arayışı ve Din.....	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	16
3.1. Araştırmanın Modeli	16

3.2. Evren ve Örneklem	16
3.3. Veri Toplama Araçları	17
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	18
3.3.2. İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ).....	18
3.3.3. Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği (ÖAÖ)	18
3.4. Ölçeklerin Güvenirlilik ve Normallik Analiz Bulguları.....	19
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ARAŞTIRMANIN BULGULARI	20
4.1. Verilerden Elde Edilen Bulgular	20
4.2. Cinsiyete Değişkenine Göre Anlamsızlık ve Dindarlık	20
4.3. Yaş Değişkenine Göre Gençlerde Anlamsızlık ve Dindarlık	21
4.4. Ekonomik Durum Değişkenine Göre Anlamsızlık ve Dindarlık.....	22
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TARTIŞMA.....	24
5.1. Öğrenilmiş Anlamsızlık ve İçsel Dini Motivasyon Arasındaki İlişki.....	24
5.2. Cinsiyet Değişkeni Açısından Anlamsızlık ve Dindarlık	25
5.3. Yaş Değişkeni Açısından Göre Gençlerde Anlamsızlık ve Dindarlık	27
5.4. Sosyo-Ekonomik Durum Değişkeni Açısından Anlamsızlık ve Dindarlık	27
SONUÇ.....	29
ÖNERİLER.....	31
KAYNAKÇA.....	32
EKLER.....	37
ÖZGEÇMİŞ	42

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	16
Tablo 3.2: Ölçeklerin Güvenirlilik Analizi Bulguları.....	19
Tablo 3.3: Ölçeklerin Normallik Analizi Bulguları.....	19
Tablo 4.1: Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçek Puanı ile İçsel Dini Motivasyon Ölçek Puanı Arasında İlişki.....	20
Tablo 4.2: Cinsiyet Değişkenine Göre Ölçeklerin Anlamsızlık ve Dindarlık.....	21
Tablo 4.3: Yaş Değişkenine Göre Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği Verileri.....	21
Tablo 4.4: Ekonomik Durum Değişkenine Göre Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği.....	22

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS : Statistic Package For Social Sciences (Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paket

Akt. : Aktaran

ev. : Çeviren

Ed. : Editör

C. : Cilt

S. : Sayı

Sf : Sayfa

vb : ve benzeri

yy. : yüzyıl

İMÖ : İçsel Dini Motivasyon Ölçeği

ÖAÖ : Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Hayata anlam verme, insanın benliği ve içinde bulunduğu âlem hakkında arayışlarına tatminkâr cevaplar bulmasını ifade etmektedir. Var olan fenomeni algılayamayan insan için hayat çok zorlayıcı bir olgudur. Jung bu hali ifade etmek için “Anlam, hayatı daha dayanılır hale getirir.” demiştir.¹

Kimlik arayışının ilk insandan itibaren var olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlık tarihinde bu arayışlar kültür, dini inançlar, toplumsal düzen ve bireyin yaşadığı çevre gibi faktörlerle şekillenmiştir. Her ne kadar kimlik arayışının insanlık tarihi boyunca var olduğu söylenirse de bu arayışın öznel bir olgu olduğu unutulmamalıdır.

Din felsefesi literatüründe önemli bir yere sahip olan İbn-i Tufeyl’in *Hayy b. Yakzân* adlı eserinde dünyadan uzak bir adada hayata tutunmaya çalışan Hayy’ın varoluşunu anlamlandırma süreci anlatılmıştır. Hayy’ın anne sütüne ihtiyaç duyarak başladığı hikâyede fiziksel gelişimi gibi insanın ruhani gelişimi de merhalelerle anlatılmıştır. Yedi yıl süren aşamaların üçüncüsünde söz konusu arayış ve keşif Hayy’ın aklının erişmesiyle kendiliğinden başlamıştır. Bu güdüyü yaradılıştan başlatan İbn-i Tufeyl saf aklın yolculuğunu tabii olarak yaratıcının keşfine vardırmaktadır. Bu kült eserin felsefesinde insanın fitratının doğal açılımını gösterdiği için büyük bir öneme sahiptir. Eserin bu çalışmayı ilgilendiren yönlerinden biri ise Hayy’ın metafizik ile olan ilişkisini 14 yaşıyla yani düşünme, kavrama yaşıyla başlatmasının yanı sıra, gençlerde var olduğunu gözlemlediğimiz anlam arayışına da ışık tutmasıdır. Öte yandan öğrenilmiş anlamsızlıklarının dindarlıkları ile ilişkili olup olmadıkları konusu yine hikâyenin konusuna paralellik arz eden bir başka yönüdür.

1.1. Tez Konusunun Amacı

Anlam merkezli bir terapi tekniği olan Logoterapi araştırmalarına göre dindarlık ve yaşamın anlamı arasında yadsınamayacak kadar güçlü bir ilişki vardır. Varlığını aşkın olana adayan insanların hayattaki anlam boşluklarının daha kolay doldurduğu

¹ Irvin Yalom, Varoluşçu psikoterapi. (Çev. Z. Babayiğit), (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2011): 676.

görülmüştür. Daha önce zikrettiğimiz Jung'un "Anlam birçok şeyi -belki de her şeyi- dayanılır hale getirir." sözü de bu görüşü desteklemektedir.²

Araştırmanın amacı bilimsel yöntem ve tarafsız bir üslup kullanmak suretiyle gençlerin yaşamlarındaki öğrenilmiş anlamsızlıkların, insan hayatında önemli bir yeri olan dindarlık ile ilişkisini ortaya koymaktır. Bu çerçevede yürütülen araştırma bir takım sorulara cevap arayacaktır:

1. Hayatta zorluklarla mücadele ederken dindarlığın olumlu/olumsuz bir etkisi var mı?
2. Dindarlığın gençlerin gelecek yaşamlarına dair umut düzeylerine etkisi oluyor mu?
3. Dindarlık, uğruna çaba göstermeye değer amaçlar oluşmasına katkı sağlar mı?

1.2. Araştırmanın Önemi

Gençlik bir geçiş dönemi olması hasebiyle ontolojik sorgulamaların ve anlamlı bir yaşam için mücadele etmenin gerilimini muhtevasında barındırır. Elbette duygusal yönü de bulunan bu bilişsel karmaşa, geçirdikleri biyolojik evreden bağımsız düşünülmemelidir. Hatta bu karmaşanın olması doğal ve sağlıklı kabul edilebilir. Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe bir geçiş dönemi olması sebebiyle bir uyum süreci gerektirir. Uyum sağlamakta zorluk çeken gençler bu duruma fizyolojik, bilişsel ve davranışsal tepkiler üretir. Basut ve Erden, yaptıkları araştırmada gençlerin ergenliğin getirdiği stresörle başa çıkamamaları durumunda suça varan olumsuz davranışlar sergilediklerini tespit etmişlerdir.³ Bu tespitin de ışığında gençler hakkında yapılan çalışmaların çeşitlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırmaya uygun olduğu kanaatiyle nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemiyle çalışılmıştır. Anlam arayışının ve dindarlığın soyut kavramlar olması sebebiyle nedensel bir zeminden farklı olarak ilişkisel zeminde incelenebilmesinin daha uygun olduğu düşünülmüştür.

²Irvin Yalom, Varoluşçu psikoterapi. (Çev. Z, Babayiğit), (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011):676

³Ebru Basut, Gülsen Erden. "Suça Yönelen Ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres Belirtileri Ve Stresle Başa Çıkma Örüntüleri Yönünden İncelenmesi" *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* C. 12 S. 2(200 5): 48

1.3. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın bulguları, İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ), Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği (ÖAÖ) ve Kişisel Bilgi Forumunun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
2. Araştırma, 8931 gencin oluşturduğu çalışma grubunun cevapları ile sınırlıdır.
3. Araştırma, 18-30 yaş aralığındaki 8931 kişiyle sınırlıdır.
4. Araştırmanız kesitsel bir zaman dilimiyle sınırlıdır. Araştırma 2021 yılının Ocak-Şubat-Mart aylarında yapılmıştır.



İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Hayatın Anlamı

Anlam kelimesi Türkçe sözlüklere “bir kelimedenden, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey” olarak geçmiştir. Türkçe de bununla eş anlamlı olarak kullanılan bir başka kelime de “mana”dır. Arapçada ismi meful olan mana kelimesi “denilmek istenen, kastedilen şey, bir şeyin iç yüzü” anlamına gelmektedir.⁴

İnsanın varoluş amacını anlama çabası tüm insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlunun, kendisi hakkında düşünen hayatın anlamını arayan ve anlam aradığının farkında olan tek varlık olduğu ileri sürülmektedir. Aynı kabul doğrultusunda doğada iradeye sahip tek canlının insan olması sebebiyle bu arayışın muhatabı da insandır. Ne var ki yaşadığımız çağın insanı bu arayışa muhtaç bırakan bir yanı da vardır. Buna elbette birçok sebep sayılabilir; gelişen teknolojiyle beraber iş sahalarının değişmesi, yaşam alanlarının doğadan uzaklaşması, neredeyse günün tüm vakitlerinin bir ekran karşısında geçmesi bununla beraber ilişkilerin sünileşmesi insanı çaresiz bir yalnızlığa sürükleyen unsurlar arasında sayılabilir. Çetin yalnızlık içerisinde olan insan kendiyle ve düşünceleriyle baş başa kalmıştır. Varoluşa bir anlam bulma arayışı da bu düşüncelerle ve “Ben kimim?”, “Neden yaşıyorum?”, “Niçin yaşamalıyım?”, “Benim bu dünyadaki yerim ne?” gibi sorularla başlamaktadır. Peki, bu soruların cevaplarını bilmek niçin önemlidir? Örneğin dipsiz bir kuyudan bir adamın yeryüzüne fırlatıldığını düşünelim. Kendini birden yeryüzünde bulan adam ilk olarak nereden geldiğini anlamak için kuyuya daha sonra kendine ve çevresine bakacaktır. Nereden geldiğini, geldiği yerde başkalarının olup olmadığını, burada ne yapması gerektiğini anlaması için tekrar kuyuya bakıp birinin gelmesini bekleyecektir. Bu sorulara cevap bulmak insan için hayati önem arz etmektedir. Bu bağlamdaki anlam yoksunluğu insanı sonsuz bir bilinmezliğe terk eder. Her ne kadar varoluşunun anlamını arayan tek canlının insan olduğu söyleniyorsa da algılama biçimine bağlı olarak her insanın kendini ve yaşadığı hayatı anlamlandırmasının farklı olduğunun da altı çizilmelidir. Hayatın anlamı konusundaki düşünceler, genellikle kişisel inançlara, felsefi görüşlere ve yaşam

⁴ Sedat Şensoy, "Mâna", DİA (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/555-557.

deneyimlerine dayanır. Bu nedenle insan sayısı kadar “anlam” anlayışının varlığından söz edilmesi mümkündür. Zira arayışın biçimini her insanın kendi kişisel kapasitesi, ihtiyaçları, dini öğretileri vb. belirler.

Yunan felsefesinin kurucularından olan Sokrates’e göre sorgulanmamış bir hayat yaşanmaya değmez, hayatın anlamı iyi bir hayat yaşamak iyilik ve gerçeğin peşinden koşmaktır. Yine Sokrates’ten etkilenen Platon hayatın anlamının erdemli bir yaşam olduğunu savunmaktadır. Varoluşçuluk kavramını hiç kullanmasa da varoluşçu felsefenin babası olarak bilinen Danimarka asıllı Soren Kierkegaard’ın görüşleri de bu hususta büyük önem taşımaktadır. Ona göre varoluş özden önce gelir. Öznelliği hakikat olarak gören Kierkegaard’ın öznellikten kastettiği benliktir.⁵ İnsan öznelliğini unuttuğu için sözcüklerine, eylemlerine ve varlığına bir anlam yükleyemez. Onun için bu durumdan kurtulmanın tek yolu öznelliğin yeniden hatırlanmasıdır. Bu yüzden kâinatın anlamı ve değeri tamamen bireyseldir. Kierkegaard’a göre insan sayısı kadar hayatın anlamı vardır. Varoluş sonlu olan kişiyle sonsuz olanın öznel deneyimidir. Kierkegaard varlığın amacını ise şöyle özetler, insan hakiki olan bir hakikat bulmalıdır. Ancak uğruna yaşayıp öleceği bir fikir insanı tatmin edebilir. 20. yüzyılın en önemli filozoflarından biri olan Wittgenstein de Kierkegaard ile aynı görüşü paylaşır. Ona göre de insan, hayatın anlamını yalnızca kendi içinde bulabilir. İnsan yaratılışı gereği kendi içinde bu anlama ulaşabilir.⁶ Friedrich Nietzsche de diğer varoluşçu filozoflardan farklı düşünmemektedir. Ona göre hayatın ruhani evrensel bir değeri yoktur fakat bu yaşamın anlamsız olduğu manasına gelmez.⁷ Nietzsche’nin *Putların Alacakaranlığı* adlı eserinde yaşamın anlamının teorik bir çerçeveden bulunmasının mümkün olmadığını söylemektedir.⁸ Bu yüzden Nietzsche için anlam sorusunun çözümü estetik bir var olma halinde yani yalnızca sanatta bulunmaktadır.⁹

⁵ Soren Kierkegaard, *Kayı Kavramı*. (Çev. V. Taşdelen), (Ankara: Hece Yayınları, 2004)

⁶ Necmi Karşlı, “Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı Ve Dindarlık İlişkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.48 (2020): 173.

⁷ Necmi Karşlı, “Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı Ve Dindarlık İlişkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.48 (2020): 169-201.

⁸ Adnan Esenyel, “Bir Sanat Eseri Olarak Yaşamın Anlamı”, *Felsefe Arkivi* 50 (2019): 77.

⁹ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, (Çev. Ahmet İnam), (İstanbul: Say Yayınları, 2011): 102.

II. Dünya Savaşı'na kadar hayatın anlamı daha çok felsefenin ve teolojinin konusuyken psikoloji bilimi hayatın olumsuz şartlarıyla, travmalarıyla, klinik anlamda psikozlarla ilgilenmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından ontolojik meseleler ve kavramlar psikoloji dalının da içinde yer edinmeye başlamıştır.¹⁰ Özellikle 20. yy'de ortaya çıkan ve hayatı derinden etkileyen ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler yaşamı karmaşaya, belirsizliğe ve çözümsüzlüğe sürükleyecek hızlı gelişmelere yol açmıştır. Böylesine zorlu bir yaşam şekline sahip olan modern birey insanlık tarihinin en karmaşık arayışına girmiştir.

İnsan psikolojisiyle ilgilenen Maslow kendi ismini taşıdığı teorisinde insanın temel ihtiyaçlarını belirlemiştir. İhtiyaçlar listesi fizyolojik-güvenlik-sosyal-aidiyet-kendini gerçekleştirme olarak sıralamıştır. Maslow, piramidin en son basamağı olan kendini gerçekleştirmenin yalnızca kişilik özellikleri olarak kısıtlamamıştır. Kendini gerçekleştirmedeki maksadın hakikati bilme ve anlama ihtiyacına karşılık geldiği de belirtilmelidir.¹¹

Logoterapinin kurucusu olan Viktor Frankl'a göre insan yaratılışı gereği bir "anlam"a inanmak zorundadır.¹² Adını Yunanca bir kelime olan "Logos (anlam)"dan alan Logoterapi, Frankl'ın İkinci Dünya Savaşı'nda "Auschwitz" ve "Dachau" toplama kamplarındaki tecrübelerinin ardından geliştirdiği bir terapi tekniğidir. Anlam yoluyla terapi, geleneksel psikoterapi metotlarının aksine terapi yoluyla anlam değil anlam yoluyla terapi yapmayı hedefler. Frankl, toplama kamplarında bizzat yaşadığı acı tecrübelerini anlattığı *İnsanın Anlam Arayışı* adlı kitabında onunla birlikte işkence gören diğer tutsakların hayata tutunma amaçlarından bahsetmiştir. Kiminin yaşama nedeni ailesine kavuşma ümidi, kiminin yazımını tamamlamayı beklediği kitabı, kiminin ise hayatla arasındaki bağın kulluk bilinci olduğunu gözlemlemiştir. Frankl deneyimleri sonucu anlam eksikliğinin en büyük ontolojik stres olduğu sonucuna varmıştır. Ona göre, varoluşsal nevroz anlamsızlık krizi ile

¹⁰ Sevgi Sezer, "Yaşamın Anlamı Konusuna Kuramsal ve Psikometrik Çalışmalar Açısından Bir Bakış" *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 45 S. 1 (2012): 213.

¹¹ Gizem Sebahat Çoban, "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizil Yetenekler" *European Journal of Educational and Social Sciences*, C. 6 S. 1 (2021): 111 – 118.

¹²Victor Frankl, *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, (Çev. Selçuk Budak), (İstanbul, Okyanus Yayınları, 2013): 113.

eşanlıdır. Ruh sağlığının vazgeçilmez ön koşulunun bu gerilim olduğunun altını çizen Frankl, ruh sağlığı açısından insanın ihtiyaç duyduğu şeyin “gerilimsizlik” değil, uğruna çaba göstermeye değer bir amaç olduğunu söylemektedir. Polonya asıllı Amerikalı psikolog Benjamin Wolman da varoluşsal nevrozu aynı Frankl gibi izah etmektedir. Ona göre varoluşsal nevroz yaşamak için mücadele ve ümit etmeye değecek hiçbir neden bulunamaması anlamına gelir. Bu durum hayatta yön bulamamaya ve anlamsızlıkta kaybolmaya sebep olur.¹³ Jung, anlamsızlığın hayatın tekâmülünü engellediğini ve bu nedenle hastalığa eşdeğer olduğunu düşünmektedir. Jung’a göre "Hayatta anlam yokluğu nevrozların başlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Nevroz anlamını bulamamış olan ruhun acı çekmesidir".¹⁴

İnsanın yaratılıştaki yapısal özellikler, zihinsel olgular varoluşunun nedenini ve anlamını aramaya itmiştir. Bu arayış yaratılıştan gelen dürtüsel bir ihtiyaçtır. Alfred Adler, *Yaşamın Anlamı ve Amacı* kitabında pek çok insanın yaşamın anlamı üzerinde düşünmediğini ve haliyle cevap bulamadığını ancak bir hezimetle uğradıkları durumda bu soruya yöneldiklerini söylemektedir. Şüphesiz ki insanın anlam arayışı huzur dolu bir yolculuk değildir aksine içsel gerilimin yoğun yaşandığı bir süreçtir.

Çağımızda genellikle hayatının pürüzsüz bir akıcılıkla cereyan etmesi, üzerinden atlanılabilecek büyüklükte sorunlarla karşılaşılması “mutluluk” olarak anlaşılmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde mutluluk bir istek, hedef yerine getirildiğinde duyulan sevinç anlamına gelmektedir yani sürelidir. Tatmin olma hissi ise mutluluğun aksine duygu değil hâldir. Mutmain olma hâli, hayatın akışıyla ve yaşamın şartlarıyla ilişkili değildir. Zorlu da olsa uğruna yürünecek bir yolun olması ve buna değer bir hayatın olması insanı mutmain kılan şeydir. Yine de yaşamdan duyulan memnuniyet anlamında kabul gören kavram olan mutluluk üzerinden konuşulacak olursa, mutluluğun bağlantılı olduğu sebeplerden de bahsetmek gerekir. 2016 yılınca Varkey Vakfı ve Populus şirketi Türkiye’nin de içinde bulunduğu 20 ülkede 15-21 yaş arası 20.000 gencin katılımıyla geniş çaplı bir araştırma yürüttü.¹⁵ Yapılan araştırmada Z Kuşağı gençlerinin kişisel yaşamlarında (%59) genel olarak mutlu olduklarını gördüler. Mutluluk kaynakları sıralandığında

¹³ Engin Üngüren ve Rüya Ehtiyar, “Geleceğin Turizmcilerinin Umutsuzluk Tipolojilerinin Belirlenmesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7, S.24 (2008): 205.

¹⁴ C. Jung, “Cottected Works: The Practice of Psychotherapy”, *Pantheon, Bollingen Series*, C. 16 (1966): 83.

¹⁵ Emma Broadbent, John Gougoulis, Nicole Lui, Vikas Pota, Jonathan Simons "Generation Z: Global Citizenship Survey", (January 2017).

dini inanç kaynaklı mutlu olduğunu söyleyen katılımcıların oranı %44 ile son sırada yer aldı. Ancak Türkiye özelinde araştırma incelendiğinde din gençlerin %71'inin en büyük mutluluk kaynağı olduğu görüldü. Yabancı ülkeler ve Türkiye arasındaki bu ciddi farkın nedeninin dini kavrayışlarındaki ve dindarlık derecelerindeki fark olduğunu söylemek yanlış olmaz. Türkiye'deki gençlerin din ve dindarlık algısıyla yabancı bir ülkedeki gencin din ve dindarlık algısında büyük bir fark olduğu açıktır.

Yalom, *Varoluşçu Psikoterapi* adlı kitabında insanın hayattaki en önemli görevlerinden birinin yaşamı destekleyecek anlam yaratma olduğunu söylemektedir. Bunu ihmal etmek veya geçiştirmek işe yaramayacaktır. Kendini bir nedene adama, kendini gerçekleştirme ve kendini aşma bireylerin yaşamlarında anlam arayışlarına destek olacaktır. Anlam araştırmacısı Markus Doll, 220 kişi üzerinde yaptığı araştırmanın sonucunda anlam tecrübesini oluşturan, psikolojik (özgüven, kişisel amaç, beden sağlığı vb.), sosyolojik (başkalarına yardım, sorumluluk, dostluk vb.), edimsel (başarı, kariyer, meslek, hedef vb.) ve dinî (inanç, değiştirilemez olanı kabullenme vb.) olmak üzere dört faktör bulgulamıştır.¹⁶ Biz, çalışmamızı en çok ilgilendiren dördüncü faktör üzerinde duracağız.

2.2. Din ve Dindarlık

2.2.1. Din

İnsanlık tarihinden bu yana “din” hep var olmuştur, haliyle din üzerine yapılan mülahazalar da insanlık tarihi kadar eskidir. Dinin birçok disiplinin ilgilendiği bir konu olması sebebiyle tek bir manaya sahip olması çok mümkün değildir. Aynı kültürde aynı dine mensup insanlar için dahi din algısı farklılaşmaktadır. Kelime anlamıyla izah edecek olursak Arapçada borç anlamındaki “deyn” kökünden gelen din kelimesi temel anlamı “âdet, durum; ceza, mükâfat” şeklindedir. Terim anlamı ise itaat ve inançtır.¹⁷ Türk Dil Kurumu ise din kavramını Tanrı'ya, doğaüstü güçlere ve çeşitli kutsal varlıklara inanmanın kurallar sistemi şeklinde tanımlamıştır.

İnsanoğlu için dine duyulan ihtiyaç fitridir. Tolstoy, akli olan bir canlının dinsiz yaşayamayacağını, öncelikli olanın neler olduğu konusunda ona en doğru yolu gösterenin yalnızca din olduğunu söylemiştir. Tolstoy'a göre din insana yaratılışı

¹⁶ Reinhard Tausch, “Sinnerfahrungen”, Kompendium der Logotherapie und Existenzanalyse, Hrsg. W. Kurz - F. Sedlak, Lebenskunst Verl. (Tübingen 1995), 754 akt. Bahadır, İnsanın Anlam Arayışı ve Din, 26.

¹⁷ Günay Tümer, "Din", *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 9/312-315.

sırasında verildiği için akli başında insan dinsiz yapamaz.¹⁸Müslüman mütefekkir Seyyid Hüseyin Nasr'a göre din insanı gerçeğe bağlayan şeydir.¹⁹ Julian Huxley ise dinin mahiyeti korku, saygı duygusu olduğu görüşündedir. Kushner'e göre insanlık yalnızca din aracılığıyla anlaşılmanın anlayabilmekte, idare edilmeyeni idare edebilmekte, dayanılmazı dayanabilmektedir.²⁰ Kushner'in din algısı bu araştırmanın sonuçlarını da desteklemektedir. Anlaşılan odur ki din hayatın zorluklarıyla mücadele etme motivasyonu geliştirmeye yardımcıdır. Daha fazla tanımı zikretmek bu çalışmayı amacından uzaklaştıracağı düşüncesiyle bu bölümde esas konuyla ilgisi olan dinin kişi üzerindeki bağlayıcılığı yani bireylerin din ile ilgili tutumları üzerinde durulacaktır.

2.2.2. Dindarlık

Din tanımında olduğu gibi dindarlık tanımı da kullanılan bilim dallarının muhtevasına göre değişiklik arz etmektedir. Sosyologların dindarlık tanımlarında daha çok “dinin insan hayatına nüfuzu” olarak zikredilirken psikologların tanımlarında “kişinin dine inanma derecesi” olarak geçmektedir. Dindarlık en geniş anlamıyla ilahi öğretileri insan tarafından anlaşılan ve insan eliyle hem bireysel hem toplumsal hayata taşınan yönüdür. Dindarlığın tam olarak dinle aynı manaya gelmemesinin nedeni dinin hakikat; dindarlığın ise hakikatin insanda yansıması olmasıdır. Dindarlık sosyologların ve psikologların tanımında da olduğu gibi hem sosyal hem bireysel yaşantıların tezahürüdür. Bu, dinin hayata geçirilmesini anlamına gelmektedir. Kişi dinin içinde yaratılışının mahiyetini ve kâinattaki yerini bulmakta kendi bidayeti ve nihayetini görmektedir.²¹ Hayatın anlamını dinde bulan kişi dini de hayatına yansıtmakta ve gündelik yaşantısını dinin vecibelerine göre planlamaktadır. Schleiermacher, dindarlığı “İnsanın Tanrı'ya bağımlılığının bilincinde olmasıdır.” şeklinde izah etmiştir.²²

Allport ve Ross'un geliştirdiği dini yönelim ölçeği psikoloji alanında oldukça mühim bir çalışmadır. Bu önemli çalışmada dindarlık iç güdümlü dindarlık (manevi) ve dış güdümlü dindarlık (maddi) şeklinde iki boyuta ayrılmıştır. İç güdümlü dindarlar, dini

¹⁸ Tolstoy, *Din Nedir?*, (İstanbul: Oda Yayınları, 2009), 9.

¹⁹ Seyyid Hüseyin Nasr, *Bir Kutsal Bilim İhtiyacı*, çev. Şehabeddin Yalçın, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), 86.

²⁰ Fatma Gül Cirhinlioğlu, *Din Psikolojisi*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014), 88.

²¹ Mehmet Akgül, *Türkiye'de Din ve Değişim*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2002), 98.

²² Tümer, “Din”, 9/315.

içten doğma bir değer olarak görür. Bu kişiler tam anlamıyla iman edip inanç esaslarını içlerine yerleştirmişlerdir. Hayatta en çok dini değerlerini öncelerler. Bu doğrultuda yaşamaya gayret gösterirler. İç güdümlü dindarlıkta kişinin davranışlarına kalbindeki iman yön verirken dış güdümlü dindarlıkta dış etkenler yön verir. Bu kimselerin dini yaşantısı rahat, güvenli, konforlu statü gibi dış dünya ile ilgili ihtiyaçlara hizmet eder. Dindarlığı farklı boyutlara göre ele alan bir diğer araştırmacı da Charles Glock'tur. Glock, dindarlığı inanç, ritüel, tecrübe, bilgi ve etki olmak üzere beş boyutta incelemek gerektiğini söylemiştir. Ülkemizdeki dindarlık çalışmalarında da çoğunlukla bu görüş kabul edilmektedir.²³ Bu boyutları ana hatlarıyla ele almak çalışma için faydalı olacaktır. Birinci boyut dinin en fazla ön plana çıkarılan yönü olan inançtır. Her dinin belirli inanç esasları vardır. Bir dine intisap eden kimse din ile birlikte bu esasları da kabul eder. Bu inançlar dinlere göre belli ölçüde farklılaşmaktadır. İslam dinine mensup birinin Allah'ın tekliğini kabul etme gerekliliği gibi Hristiyan bir kimsenin de teslis inancını kabul etmesi gerekmektedir. Dinin inanç boyutu kişinin hayattaki ontolojik sorularına yanıt bulmasını sağlar. Ahiret, kader vb. inancı kişinin yaşantısında nihai anlam bulmasına yardımcı olur bu yüzden inanç boyutu oldukça önemlidir. Dinlerin inanç boyutunda olduğu gibi birbirinden dini pratikleri ve farklı ritüelleri vardır. Dinin ibadet boyutu diye ifade edilen bu boyut için namaz, ayin, dua vb. gibi örnekler zikredilebilir. Dinin getirdiği ibadetleri, ritüelleri yerine getirmeye çabalamak devamlılığı sağlamak kişinin dindarlığının göstergelerindedir. Üçüncü unsur olan tecrübe boyutunun tanımlanması biraz zordur. İnançlı kimsenin dine dair duyguları, sezgileri ve duyuları vardır. Dinin tecrübe boyutu çok öznel bir deneyimdir. İbadetlerde hissedilen yoğun duyguların yanında günlük yaşantıda hissedilen şükür, huzur gibi duygular da bu boyutun içerisinde yer almaktadır. Dini duygunun en coşkun örneklerine tasavvuf alanında rastlanmaktadır. Yapılan tasniflerde daima bilgi boyutuna yer verilmektedir. Her din mensuplarından dini öğretileri, inanç esaslarını, kutsal metinleri bilmesini beklemektedir. Dini bilgi genel olarak dindarlık düzeyini etkileyen bir faktördür ancak tek belirleyicisi de olamaz. Örneğin herhangi bir dine inanmış kimsenin dini bilgisinin fazla olması dini vecibelerini yerine getirdiği ve dine olan bağlılığın sahici olduğu anlamına gelmez. Aynı şekilde dini malumata asgari düzeyde sahip olan kişinin de ibadetlerinin daha özenli, inancının

²³ Zeliha Çamur, "Yaşamda Anlam ve Dindarlık İlişkisi (Geç Ergenlik Dönemi)" (Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014).

daha samimi olduğu görülebilir. Yalnızca dini bilginin niceliği ile dindarlık ölçülemez. Tasniflerde yer alan son boyut ise etkidir. Etki boyutunda diğer zikredilen dört boyutun kişinin yaşamı üzerindeki tesiri kastedilmektedir. Dinin inançlı kimsenin ruh sağlığına, yaşantısına, ilişkilerine, ahlakına hatta yeme düzenine etki etmesi beklenir. Bu etkinin görülebilmesi için kişinin bu edimleri yalnızca dini motivasyonla yapması gerekmektedir.²⁴

2.3. Kimlik

Kimlik, Türkçe sözlüklerde toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütününe kapsamaktadır. En yalın haliyle kimlik, bireyin kendini nasıl tanımladığı ve toplum içerisinde nerede konumlandırığıdır. Benlik kavramı kişinin bireysel becerilerini, kişisel özelliklerini esas alırken kimlik kavramı kişinin toplumla ilişkisini de tanımlamaktadır. Kimliği şekillendiren birçok etken vardır. Din, kültür, etnik köken, ahlaki değerler, ideoloji vb. insan kimliğini oluşturan faktörlerdir. Aynı zamanda kimlik kavramını iki şekilde ele almak mümkündür. Birincisi kişinin kendisini nasıl tanımladığı, ikincisi toplumun kişiyi nasıl tanımladığı.²⁵ Burada zikredilmesi gereken bir husus vardır ki o da kimliğin aidiyet duygusuyla bütünlüğüdür. İnsan kimliğini aidiyet hissi ile oluştururken doğal olarak kimlerden olduğunu belirtmektedir. Ancak kimlik, bir gruba ait olduğu üzerine inşa edildiği gibi neyden ve kimlerden olmadığına göre de inşa edilir. Bir kimsenin, “ben”i oluştururken kendisinin dışındakini “öteki” olarak tanımlaması son derece tabiidir.²⁶ Ancak kişi kendini bir görüşün, bir toplumun karşıtı olarak tanımladığında eksik kalır. Kendi kimliğini o görüşe ve o topluma mahkum kılar.

2.4. Gençlik, Kimlik Arayışı ve Din

Kişinin kimliği, var olduğunun ifadesi²⁷ olmakla birlikte modern çağ ile varlığın anlamının kaybedildiği, kimliklerin silikleştiği ve daha sonra topyekün unutulduğu

²⁴ Ali Köse ve Ali Ayten, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019), 112-116.

²⁵ İbrahim Akkaş, “Küreselleşme Sürecinde Kimlikler” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 74.

²⁶ İbrahim Kalm, Ben, Öteki ve Ötesi, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2017): 13.

²⁷ Akkaş, “Küreselleşme Çağında Kimlikler”, 75.

bir sürece girilmiştir.²⁸ Özellikle gençlerin, özgürlük sevdası adı altında kökleri ve değerleriyle bağlarını kopararak aidiyet duygularını yitirdiği görülmektedir.²⁹ Kişinin değerleriyle bağlarını koparması sanıldığı üzere özgürlüğün ve bağımsızlığın kapılarını açmaz yaşamın anlamının kaybolmasına yol açar. Bauman'a göre post modern söylem, bireylerde içi boşaltılmış bir şuura yol açmaktadır. Modernlik çağını sınırı olmayan bir "sıvı"ya benzetmekte olan Bauman, bu çağın içine girdiği her ortamda asimile olan akışkan bir toplum yarattığını ileri sürmektedir.³⁰ Bu sınırsızlığın içerisinde herhangi bir üst otorite kabul etmeyen gençlik yaşamın anlamını kaybederek savrulmaktadır.

Gençlik döneminin hangi yaş dilimine girdiği konusunda sağlık kuruluşları arasında küçük de olsa bazı fikir ayrılıkları söz konusudur. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre 15-24 yaş arası gençlik dönemi olarak kabul edilmektedir. 2017 yılının verilerine göre UNESCO tarafından 15-25 yaş aralığı gençlik dönemi olarak kabul edilirken Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) 12-24 yaş aralığını gençlik dönemi olarak belirlemiştir. Türkiye de BM'nin belirlediği 12-24 yaş aralığını gençlik dönemi olarak kabul etmektedir. Gençlik dönemi böylece ergenlik yaşıyla başlamakta ve 18 yaşından sonra da görece olarak yetişkinliğe girişle sonlanmaktadır.³¹ Aynı zamanda belirlenen yaş dilimleri yaşam süresinin uzamasına göre de değişiklik göstermektedir.

Kimlik inşası ve varlığın anlamını sorgulamak gibi buhranlı dönemi genellikle lise çağlarındaki gençlerin yaşadığı kabul edilmektedir. Fakat modern çağın ve teknolojinin ilerlemesiyle gençlerin akıl etme, bir konu üzerine derinlikli düşünme kabiliyetlerinin gerilediği gözlenmektedir. Elbette bu duruma bilişim çağına doğmaları, ekonomik anlamda refah düzeylerinin önceki nesillere göre daha yüksek olması gibi alt nedenler zemin hazırlamış olabilir.

Gençlik döneminde ergenliğe girişle beraber fiziksel, ruhsal, zihinsel ve sosyal değişimler gerçekleşir. Psikolojik yaklaşım gençliği ruhsal ve duygusal dünyasında meydana gelen değişim ve dönüşümlerden dolayı bir kriz dönemi olarak

²⁸ Asım Yapıcı ve Münir Yıldırım, "Küreselleşme Çağının Dini Kimliklere Etkisi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.17 (2023): 117- 138.

²⁹ Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası*, (İzmir: Aşına Kitap, 2007): 19.

³⁰ Zygmunt Bauman, *Kimlik*, (Ankara, Heretik Basın Yayın, 2017): 65

³¹ Gülsüm Korkut, Meryem Tuna Uysal, "Opinions of Young and Old People About Old Age Process: A Comparative Study", *Journal of Awareness*, C.2, S.3, (2017): 565-584.

tanımlamaktadır. Bu kriz dönemi gençlerin dünyasında kalıcı izler bırakabilmektedir. Fiziksel anlamda hızlı bir değişime girilen dönemde ruhsal ve sosyal problemlerle karşılaşılması kaçınılmazdır. Bu dönemde gençler ontolojik sorgulamalar, kimlik inşası, anlam arayışı, yaşamın zorluklarıyla mücadele etme gibi zorlu sınavlara tâbi tutulur. Yaşam içerisindeki varlığını sorgulayan gençler için çok kaygılı bir dönem başlamaktadır. “Ben ne yapıyorum?”, “Bu zamana kadar ben ne yaptım?”, “Gelecekte nasıl biri olacağım?”, “Niçin yaşıyorum?” gibi sorularla zihinleri meşgul olmaktadır.

Biyopsikolojik yaklaşım beden ve zihnin iki yönlü etkileşim halinde olduğunu söylemektedir. Fiziksel anlamda hızlı bir değişime giren insan algılama, kavrama yetisinde de elbette değişiklik gösterecektir. Çocukluk evresinin sona ermesiyle toplumsal anlamda sorumluluk alacağı yetişkinlik dönemine giriş başlamaktadır. Bu hızlı değişime maruz kalan gencin yeni yaşantısında bocalaması şaşırtıcı değildir. Gelişmekte olan bedenine, cinsel ve duygusal gelişimlerine ayak uyduramaz ve “kimlik karmaşasına” düşebilir.³² Duygularında, davranışlarında hatta düşüncelerinde bile istikrar sağlaması zorlaşır. Kaldı ki bu zorlu dönemden geçilirken bir de kendi kimliklerine ve benliklerine anlam bulmaya çalışırlar. Psikolojik gerilimin yüksek olduğu dönemlerde başlayan krizlerin istikameti belirsizliği de içinde taşır. Bu sebeple çocukluğun ardından başlayan ergenlik dönemi zorlayıcı olmasının yanı sıra yaşamın bütünü içinde oldukça hassas bir evredir. İçinden geçilen krizler ailenin yahut sosyal çevrenin desteği ile aşılması mümkünken kimi zaman da bu desteklerden mahrum kalınması içinden çıkılması güç bir hal oluşturabilir. En nihayetinde destek olsun olmasın bu süreç her ferdin kendi içinde yaşadığı oldukça özgün bir deneyimlemeden ibarettir.

İnsan teki kendi varoluşuna dair yaptığı sorgulamalarla benliğini de inşa etmeye başlar. Hayatın içerisinde sosyokültürel konum ve ideolojik yönelimler bu aşamada oluşur. Sorulan sorulara cevap bulma çabası bizatihi sürecin kendisini inşa eden bir görev üstlenir. Çocukluktan yaşlılığa kadar olan yaşam serüveninde gençlik dönemi önemli bir köprüyü oluşturmaktadır. Büyümenin ve yaş almanın en belirgin olduğu bu dönem İslam terminolojisinde ‘baliğ’ yani erişmiş olarak kabul edilmektedir. ‘Kimlik bulma’ daha çok insanın akli ermeye başladığı zaman görünür hale

³² İhsan Çapcıoğlu, “Gençlik Dönemi ‘Kimlik Arayışı’nın Demokratik Değerlerin ve İletişim Becerilerinin Gelişimine Etkisi”, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, (2016): 57-76.

gelmektedir.³³ Kimlik oluşumu akıl baliğ dönemiyle başlıyor desek de kişinin kimliğinin oturduğu ve maneviyata olan ihtiyacının daha gün yüzüne çıktığı dönem yaşlılık dönemidir.³⁴ Orta ve ileri yetişkinlik dönemi gençliğin yoğunluğunu ve tutarsızlığın atlatıldığı tecrübelerini doğru muhakeme edebilme yeteneğine ulaşıldığı bir dönemdir. Bu sebeple fikirsel ve duygusal savrulmalar da daha az yaşanmaktadır.³⁵ Genç yaşta insanların bu karmaşık düşünce iklimine dâhil olması insana özgü olduğu için biriciktir. Bu sayede insan varlığını önce kendinde sonra diğer insanlarda anlamlı hale getirebilir.

Erikson *İnsanın Sekiz Evresi* kitabında gençlik döneminin esas önemini “kimlik arama” olduğunu söylemektedir.³⁶ Bu süreç hem çocukluğu terk etmenin yasını hem de tecrübesi olmadığı hayatta artık “akıl baliğ” biri olarak var olmanın, bir kimlik edinmenin gerilimini içinde barındırmaktadır. Varoluşunu anlamlı kılma gayreti içerisinde olunan bu dönemde ruhsal sıkıntıların yaşanması oldukça muhtemeldir. Ruhsal bunalım ve arayış birbirini besleyen iki önemli faktördür. John Hopkins Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü adına geniş çaplı bir araştırma gerçekleştirmiştir. 7948 öğrencinin katıldığı bu çalışmada insanları hayata bağlayan nedenlerin ne olduğu araştırılmıştır. Ankete katılanların %78’i yaşamlarındaki ilk hedefinin “hayatta bir amaç ve anlam bulma” olduğunu ifade etmişlerdir. %67’si anlam kazanma amacıyla topluma yararlı işlere ve mesleklere yönelmeyi tercih etmişlerdir. Para kazanmayı hedefleyenlerin oranı ise %16’dır.³⁷

İnsanın ömrünü adayacağı en büyük motivasyonlardan biri din olarak kabul edilmiştir. Din teselli, tedavi, sabrı ve en önemlisi acılara dayanabilme gücüne dayanak hazırlayan anlamı içinde barındırmaktadır.³⁸ 1926 yılında rahip psikiyatrist Anton Boisen klinik pastoral eğitim metodunu oluşturmuştur. Pastoral psikoloji,

³³ Feyza Nur Kaleci, Bünyamin Solmaz, “Din ve Kimlik: Çeşitli Değişkenler Bağlamında Ergenler Üzerine Ampirik Bir Analiz”, *Dini Araştırmalar*, C. 22, S. 56 (2019): 435.

³⁴ James Hollins. *Yaşamın İkinci Yarısında Anlam Arayışı*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2. bs., 2022).

³⁵ Belma Özbaydar. *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, (İstanbul: Mahya Matbaası, 1970): 17.

³⁶ İbrahim Gürses ve M. Akif Kılavuz “Erikson’un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi Ve İletişiminin Önemi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.20, S.2 (2011): 153-166.

³⁷ Victor Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak, (İstanbul: Okyanus Yayınları, (2020): 114.

³⁸ Ali Ayten, *Tanrı’ya Sığınmak Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2021).

manevi rehberlik ve klinik psikoloji arasında duran din psikolojisine ait alanlardan birisi olup dinin hayatın anlamında büyük katkısının olduğu düşüncesini destekleyen en temel yaklaşımlardan biridir. Bahsedilen eğitim metodunun önceden belirlenen bir teorisi bulunmamaktadır. Her danışanın kendi yaşantısına, benliğine dair bir çalışma gerçekleştirilmektedir.³⁹ Doğadan ilham alarak geliştirilen bu eğitim metodu önceki bölümlerde zikredilen insan sayısı kadar anlam olduğu fikrini desteklemektedir. Yaşama anlam atfetmekte dinin ne ölçüde etkili olduğuna çalışmanın devamında yer verilecektir.



³⁹ Zuhâl Ağılıkaya Şahin, “Klinik Manevi Bakım Eğitimi–Almanya Örneği”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*, S.7(2014): 37-59.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmamızda, genel tarama modellerinden ilişkisel tarama kullanılmıştır. Birden fazla değişken arasındaki ilişkiyi anlamak üzere yapılan bu çalışmada elverişliliği nedeniyle ilişkisel tarama modelinin kullanılması uygun bulunmuştur. Bu modelle değişkenler arasındaki ilişkinin yönsüz, aynı yönlü ya da ters yönlü olduğu saptanmaktadır.

Bu çalışmada gençlerdeki dindarlık ve öğrenilmiş anlamsızlık olgusu arasında bir ilişki olup olmadığı var ise ilişkinin yönünün ve derecesinin tespiti amaçlanmıştır. Ayrıca bazı demografik değişkenlerin birer bağımsız değişken olarak dindarlık ve öğrenilmiş anlamsızlık üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini gençler oluşturmaktadır. Anket çalışmasında tesadüfi örnekleme tekniğinden yararlanılmaktadır. Araştırma, demografik yapıları farklı toplam 8931 gönüllü katılımcı ile yapılmıştır. Google Forms üzerinden ulaştırılan ankete katılımın yüksek olması zengin verilere ulaşmamıza yardımcı olmuştur ve aynı zamanda çalışmanın güvenilirliğini de yüksek oranda artırmıştır. Katılımcılara ait demografik dağılımlar Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Adet	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	5109
	Erkek	3822
Ekonomik Durum	Çok kötü	231
	Kötü	584
	Orta	3512
	İyi	696

	Çok iyi	176	3,5
Algılanan dindarlık	Din karşıtıyım	163	1.8
	Dindar değilim	538	6.0
	Biraz dindarım	1241	13.9
	Orta dindarım	3588	40.1
	Oldukça dindarım	2531	28.3
	Çok dindarım	875	9.8
	Kişisel Huzur	Çok huzursuz	454
Huzursuz		686	7.6
Orta		3309	37.0
Huzurlu		3364	37.6
Çok huzurlu		1118	12.5

Tabloda 3.1’de görüldüğü üzere örneklemin %52.2’sini (n=5109) kadın, %42.8’ini (n=3822) erkek katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların ekonomik durumlarının %5.5’i çok kötü(n=231), %12.4’ü kötü (n=584), %65.4’ü orta (n=3512), %13.2’i iyi (n=696), %3.5’i çok iyi (n=176) olduğu bulgulanmıştır. Katılımcılara algılanan dindarlıkları sorulduğunda ise %1.8’i kendini din karşıtı (n=163), %6.0’ı dindar değil(n=538), %13.9’u biraz dindar (n=1241), %40.1’i orta dindar(n= 3588), %28.3’ü oldukça dindar (n=2531), %9.8’i çok dindar(n=875) olarak tanımladığı görülmüştür. Kişisel huzurlarını ise %5.1’i (n=454) çok huzursuz, %7.7’si (n=686) huzursuz, %37.1’i orta huzurlu (n=3309), %37.7’si huzurlu(n=3364), %12.05’i çok huzurlu(n=1118) olarak cevaplamışlardır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada anket tekniğiyle kullanılmıştır. Gençlerin öğrenilmiş anlamsızlıklarını ölçümlemek amacıyla “Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği (ÖAÖ)” ve

dindarlık boyutlarını ölçümlemek amacıyla “İç GÜdümlü Dini Yönelim Ölçeği (İDMÖ)” kullanılmaya uygun bulunmuştur. Aynı zamanda araştırmaya katılan gençlerin demografik yapılarını öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgiler formu uygulanmıştır. Kullanılan ölçekler aşağıda detaylıca sunulmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda cinsiyet, yaş, yaşadıkları yer, ekonomik durum, algılanan dindarlık, anne ve babanın hayatta olup olmama hali, ikisi de hayatta ise birlikte/ayrı yaşama durumu, kişisel huzur ve aile huzuru gibi sorular bulunmaktadır (Ek1).

3.3.2. İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ)

Araştırmamızda Allport'un öğrencilerinden olan Dean Hoge, Allport'un “Dini Yönelim Ölçeği”nden etkilenecek geliştirildiği Türk toplumuna standardizasyonunu Faruk Karaca'nın yaptığı İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ) kullanılmıştır. 5 dereceli likert formatı (“1” Bana hiç uygun değil, “2” Bana uygun değil, “3” Kararsızım, “4” Bana uygun ve “5” Bana çok uygun) kullanılan araştırmada toplam 10 madde bulunmaktadır. Zayıftan, kuvvetliye doğru yapılan puanlamada manaca olumsuz cümle yapısındaki maddeler için ters puanlama yapılmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek ise 40'tır. İçsel tutarlılık ölçütü olan Cronbach's alpha katsayısının .87,7 olduğu tespit edilmiş olup ölçeğin güvenilirlik koşulları sağladığı görülmüştür. (Ek2).

3.3.3. Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği (ÖAÖ)

Melek Kalkan ve Meryem Vural Batık'ın 2019'da geliştirdiği “Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği (ÖAÖ)” 23 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. (1 “Hiç katılmıyorum”, 2 “Kısmen katılıyorum”, 3 “Orta düzeyde katılıyorum”, 4 “Çoğunlukla katılıyorum”, 5 “Tamamen katılıyorum”). Ölçekte iki alt boyut bulunmaktadır. Puanlama hesaplanırken alt boyutlar toplam puanları ters puanlama yapılmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 23, en yüksek puan 115'tir. Ölçekten yüksek puan alınması öğrenilmiş anlamsızlık düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin güvenilirliği için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .94, test yarılama güvenilirliği katsayısı ilk yarı için .89, ikinci yarı için .89, test-tekrar test korelasyon katsayısı ise .93'tür. Bu sonuçlar doğrultusunda

Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir olduğunu anlaşılmaktadır (Ek3).

3.4. Ölçeklerin Güvenirlik ve Normallik Analiz Bulguları

Bu araştırmanın istatistiksel analizi IBM SPSS 22 programından yararlanılarak yapılmıştır. Analizden önce ölçeklerin güvenirlik ve normallik analizleri yapılmıştır.

Tablo 3.2: Ölçeklerin Güvenirlik Analizi Bulguları

Ölçekler	Değişken Sayısı	Cronbach's Alpha
Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği	23.00	93.00
Dini Yönelim Ölçeği	10.00	87.7

Öğrenilmiş Anlamsızlık ve İçsel Dini Motivasyon ölçeklerinin güvenirlik analizi cronbach'salpha katsayısı ile ölçülmüştür. Öğrenilmiş Anlamsızlık ölçeğinin güvenirlik düzeyi .93, dini yönelim ölçeğinin ise .87,7 çıkmıştır. Bulunan değerlere göre sonuçlar .70'in üzerinde olduğundan her iki ölçekte araştırmaya konu örneklem açısından yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3.3: Ölçeklerin Normallik Analizi Bulguları

Ölçekler	Kolmogorov-Smirnov		Shapiro-Wilk	
	Test Sonucu	P değeri*	Test Sonucu	P değeri*
Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği	0.11	0.00	0.94	0.00
Dini Yönelim Ölçeği	0.09	0.00	0.96	0.00

**0,05 anlam düzeyinde değerlendirilmiştir.*

Öğrenilmiş Anlamsızlık ve İçsel Dini Motivasyon ölçeklerinin normal dağılıma uygunluğu test edilmiş olup 0,05 anlam düzeyinde her iki ölçeğin de normal dağılıma uygun dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır ve bu kapsamda ölçekler için parametrik olmayan testler uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Verilerden Elde Edilen Bulgular

Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği toplam puanı ile İçsel Dini Motivasyon Ölçeği toplam puan arasındaki ilişki Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1: Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçek Puanı ile İçsel Dini Motivasyon Ölçek Puanı Arasında İlişki

Ölçekler		ÖAÖ	İDMÖ
ÖAÖ	Korelasyon katsayısı*	1	-452%
	p değeri		0.00**
	Adet	8931	8931
İDMÖ	Korelasyon katsayısı*	-452%	1
	p değeri	0.00**	
	Adet	8931	8931

** Pearson korelasyonu 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.1’de görüldüğü üzere gençlerin yaşamdaki anlamsızlıkları ile dindarlıkları arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki vardır ($p < 0.01$). Buna göre katılımcıların anlamsızlık seviyeleri yükseldikçe dindarlıklarının azaldığı ya da dindarlıklarının artması durumunda anlamsızlık seviyelerinin azaldığı görülmektedir.

Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği’ni kullanarak 8931 genç ile yapılan bu araştırmada gençlerin dindarlık düzeyleri ile öğrenilmiş anlamsızlıkları arasında anlamlı negatif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Cinsiyete Değişkenine Göre Anlamsızlık ve Dindarlık

Araştırmanın bulguları incelendiğinde cinsiyetin hayattaki anlamsızlık ve dindarlık normlarında değişkenlik arz ettiği görülmüştür. Kadınların dindarlık oranlarıyla erkeklerin dindarlık oranı, kadınların öğrenilmiş anlamsızlık oranlarıyla erkeklerin

öğrenilmiş anlamsızlık oranı farklılık göstermektedir. Tablo 4.2’de cinsiyet değişkeni bağlamında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.2: Cinsiyet Değişkenine Göre Ölçeklerin Anlamsızlık ve Dindarlık

Ölçekler		Ortalama	SS	T	P
İDMÖ	Kadın	3.67	0.90	-12.817	<.001
	Erkek	3.45	0.88	-12.834	<.001
ÖAÖ	Kadın	2.20	0.77	11.769	<.001
	Erkek	2.41	0.76	11.795	<.001

Tabloda 4.2’ye göre cinsiyet değişkeniyle anlamsızlık ve dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<.001$). İçsel Dinî Motivasyon Ölçeği’nde (İDMÖ) kadın katılımcıların($n=5109$) aritmetik ortalaması ($m=3.67$) erkek katılımcıların($n=3822$) ortalamasından ($m=3.45$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği’nde (ÖAÖ) ise erkek katılımcıların ortalaması ($m=2.41$) kadın katılımcıların ortalamasından ($m=2.20$) daha fazladır.

4.3. Yaş Değişkenine Göre Gençlerde Anlamsızlık ve Dindarlık

Değişkenlerden bir diğeri olan yaş faktörüne göre gençlerde anlamsızlık ve dindarlık düzeyleri farklılık göstermektedir. Sonuçlar Tablo 4.3’de yer almaktadır.

Tablo 4.3: Yaş Değişkenine Göre Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği Verileri

Ölçekler		ÖAÖ	İDMÖ	Yaş
ÖAÖ	Pearson Correlation	1	-.452**	-.030**
	Sig. (2-tailed)		.000	.004
İDMÖ	Pearson Correlation	-.452**	1	.057**
	Sig. (2-tailed)	.000		<.001

	PearsonCorrelation	-.030**	.057**	1
Yaş	Sig. (2-tailed)	.004	<.001	

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre yaş değişkeni ile anlamsızlık arasında anlamlı düzeyde negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir ($r=-.030$, $p=.004$). Yaş ile dindarlık arasında ise anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir ($r=.057$, $p<.001$). Elde edilen bulgulara göre yaş arttıkça dindarlık artmakta ve anlamsızlık azalmaktadır.

4.4. Ekonomik Durum Değişkenine Göre Anlamsızlık ve Dindarlık

Dindarlık ve anlamsızlık bulgularında ekonomik değişkene göre de farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Ekonomik durum değişkeninin cevapları; (1) çok düşük - ihtiyaçlarımı karşılayamıyorum-, (2) düşük –ihtiyaçlarımı zorlukla karşılıyorum-, (3) orta –ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum ama ekstra harcamalarda zorlanıyorum-, (4) yüksek -ihtiyaçlarımın yanında keyfi harcamalar da yapabiliyorum-, (5) çok yüksek – dilediğim harcamaları yapabilecek imkâna sahibim- şeklinde puanlandırılmıştır.

Tablo 4.4: Ekonomik Durum Değişkenine Göre Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği

Ölçekler	Ekonomik Durum	N	M	SS	F	P	Fark
İDMÖ	Çok kötü	231	2.75	.68	77.6 26	0,0 00	5>2
							4>3
	Kötü	584	2.47	.77			5>3
	Orta	3512	2.08	.74			3>4
							5>4
	İyi	696	2.00	.79			2>5
					3>5		
	Çok iyi	176	2.07	.79			4>5

ÖAÖ	Çok kötü	231	2.86	.82				4>3
	Kötü	584	2.56	.91				5>3
	Orta	3512	2.26	.94	33.1	0,0	3>4	5>4
	İyi	696	2.28	.91	49	00		3>5
	Çok iyi	176	2.37	.88				4>5

Elde edilen bulgulara göre katılımcıların dindarlık düzeyleri sosyo-ekonomik durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=77.626$; $p=0,000<0.05$). Aynı şekilde öğrenilmiş anlamsızlık düzeyleri sosyo-ekonomik durum değişkenine göre farklılık arz etmektedir ($F=33.149$; $p=0,000<0.05$).

Tablo 4.4’de görüldüğü üzere ekonomik durumu çok kötü ($n=231$) ve kötü ($n=584$) olan gruplar dindarlık düzeyi en yüksek gruplardır (sırasıyla $m=2.75$, $m=2.47$). Aynı zamanda ekonomik durumu çok düşük ve düşük olan gruplar anlamsızlık düzeyi en yüksek gruplardır (sırasıyla $m=2.86$, $m=2.56$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1.Öğrenilmiş Anlamsızlık ve İçsel Dini Motivasyon Arasındaki İlişki

Araştırmada yürütülen ölçek puanları arasındaki ilişki incelendiğinde Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği'nden ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği'nden elde edilen puanlar arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç dindarlık arttıkça anlamsızlığın azalmakta olduğuna işaret etmektedir. Bir başka ifadeyle dindarlık düzeyleri yüksek olan gençlerin hayatlarındaki anlamsızlığın nispeten düşük olduğu görülmüştür. Tersten okunduğunda ise hayatlarında anlam bulan gençlerin dindarlık düzeyleri de paralel olarak artmaktadır. Elde edilen bu bilgiler çalışmanın temel sorusunu cevaplamaktadır. Literatür incelendiğinde geçmişten bugüne yapılan diğer araştırmaların birçoğunun benzer sonuçlandığı görülmüştür. Örneğin Yüksel tarafından yürütülen çalışmada algılanan dindarlık düzeyleri yüksek olan katılımcıların hayatı anlamlandırma değerlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁰ Benzer şekilde Çamur'un 2014'te yaptığı araştırmada da yaşamda anlam ve dindarlık ölçeği puanları arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulgulanmıştır.⁴¹

Anlamın varlığı ile doğrudan ilişkili olan ruh sağlığı konusundaki araştırmalar da aynı yöne işaret etmektedir. Mesela Bergin'in din ve ruh sağlığı ilişkisinin ele alındığı tüm araştırmaları bir araya topladığı çalışmasında, araştırmaların %47'sinde din ve ruh sağlığı arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu saptanmıştır.⁴² Türkiye'de dindarlık ile psiko-sosyal sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen güncel birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların büyük oranında din ve ruhsal sağlamlık arasında pozitif yönlü ilişki olduğu gözlemlenmiştir. 2005 yılında İlahiyat ve DİKAB öğrencileriyle mülakat tekniği kullanılarak yapılan çalışmada, dini inançların yaşamdaki güçlüklerle başa çıkmada yardımcı olabileceği tespit edilmiştir.⁴³ 2007 yılında

⁴⁰ Zeynep Yüksel, "Gençliğin Anlam Arayışında Din Eğitiminin Katkısının İncelenmesi" *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. (2020): 391-392.

⁴¹ Zeliha Çamur, "Yaşamda Anlam ve Dindarlık İlişkisi (Geç Ergenlik Dönemi)" (Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014).

⁴² Abdülkerim Bahadır, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din: Logoterapik Bir Araştırma*, 4 bs. (İstanbul: İnsan, 2018): 86.

⁴³ Öznur Özdoğan, "İnsan Allah İlişkisi". *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.21 (2005): 135-162.

gerçekleştirilen bir diğer araştırmanın bulgularına göre dini inançları kuvvetli kişilerin psikolojik yeterlilik düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.⁴⁴

Anlaşılmaktadır ki din, hayatın zorluklarını göğüslemekte en büyük motivasyon kaynaklarından biridir. Nitekim din, insanın yaradılış amacını kendi muhtevasında barındırır. Bu sayede dini inanış yaşamdaki zorluk ve engellerle baş edebilme gücü vermektedir. Dindarlık düzeyi yüksek olan kimselerin anlamlılık ve psiko-sosyal sağlamlık seviyelerinin yüksek olmasının bir sebebi, dinin hayatın her alanına nüfuz etmesi ve insanı sorumsuz bırakmamasıdır denilebilir. Dindar bir kimse hayatın hiçbir alanında yalnız olmadığına yaratıcısının sürekli onunla olduğuna ve onu duyduğuna inandığı için yaşamdaki hayal kırıklıkları ve zorlukları daha kolay aşabilmektedir.⁴⁵ Bu durum insana sorunlar karşısında mücadele gücü vermektedir.

5.2. Cinsiyet Değişkeni Açısından Anlamsızlık ve Dindarlık

Araştırmanın cinsiyet değişkeni bulguları incelendiğinde erkek katılımcıların öğrenilmiş anlamsızlık puanlarının kadın katılımcılara oranla daha yüksek ve dindarlık puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bir diğer ifadeyle kadınların dindarlıkları erkeklere göre daha yüksek, anlamsızlık puanları düşüktür. Literatüre bakıldığında benzer sonuçların ortaya konulduğu başka araştırmalara da rastlanılmaktadır. Örneğin 2020 yılında lise öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada kadınların hayatı anlamlandırma puanlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür.⁴⁶ Aynı şekilde Karşlı'nın gerçekleştirdiği araştırmada kadınların erkeklere oranla hayatta anlam bulma düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.⁴⁷ Kadınların annelik kimliği ve onun getirdiği yoğun duygulanım, sorumluluk bilinci hayatı kadınlar için yaşamaya değer kılacak önemli bir faktör olarak görülebilir. Ancak farklı sonuçlara ulaşılan anlam düzeyinin cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği araştırmalar da mevcuttur.⁴⁸

⁴⁴ Özlem Güler, “Tanrı’ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı, Günahkârlık Duygusu, Yetişkin Örnekleme”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007).

⁴⁵ Ali Ayten, “Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.29, S.2 (2005): 188

⁴⁶ Zeynep Yüksel, “Gençliğin Anlam Arayışında Din Eğitiminin Katkısının İncelenmesi” *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 1 (2020): 391.

⁴⁷ Necmi Karşlı, “Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı Ve Dindarlık İlişkisi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 48 (2020): 192.

⁴⁸ Ruşen Yüksel, “Genç Yetişkinlerde Yaşamın Anlamı”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, S. 2 (2012): 86.

Cinsiyet değişkeninin dindarlık düzeyi ile ilişkin araştırmalara bakıldığında ise kadınların erkeklerden daha dindar olduğu, erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğu, cinsiyet değişkeninin dindarlık üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı şeklinde üç farklı yargı olduğu görülmüştür. Her bir yargıyı destekleyecek birden fazla araştırma yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple kesin bir yargı bildirmek bilimsel açıdan yanılıcı olacaktır.

Nişancı'nın *Türkiye'de İnanç ve Dindarlık Raporu*'nun analizlerine göre kendilerini dindar veya çok dindar olarak tanımlayan kadınların oranı %64 iken bu oran erkeklerde %61'e düşmektedir. Güven'in 2019 yılında yürüttüğü araştırmanın sonuçlarında aynı şekilde kadınların erkeklerden daha dindar olduğu bulgulanmıştır.⁴⁹ 2022 yılında Öztürk tarafından yürütölen araştırmanın bulguları da kadınların erkeklerden daha dindar olduğu tespitini desteklemektedir.⁵⁰ Bir diğer örnek olan Anuştekin'in örnekleminin ergenler olduğu araştırmanın sonuçları da aynı şekilde kızların dindarlık oranlarının erkeklerden yüksek olduğunu söylemektedir.⁵¹ Erkeklerin kadınlara göre kamusal alana daha fazla maruz kalması, kadınların manevi doyuma erkeklerden daha fazla sahip olması, Müslöman kimliğin kadınlar üzerinde daha görünür olması gibi parametreler kadınların daha dindar olma sebepleri arasında sayılabilir.

Aksi bulgulara ulaşan Yıldız'ın araştırması erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğunu söylemektedir.⁵² 2010 yılında Koç'un yürüttüğü araştırmada benzer bulgulara ulaşılmıştır. Erkek katılımcıların dindarlık düzeyleri az farkla da olsa kadınlarınkinden daha yüksektir.⁵³ Cinsiyet değişkeninin dindarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını tespit eden araştırmalara ise Çoştu'nun çalışması⁵⁴ ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yürüttüğü çalışma örnek olarak verilebilir.⁵⁵

⁴⁹ Metin Güven, *Narsisizm Alçakgönüllölük ve Dindarlık İlişkisi* (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019: 188.

⁵⁰ Sevede Öztürk, *Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Tutumları (AYBÜ Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2022.

⁵¹ Mehmet Nesim Anuştekin, *Ergenlerde Hayatın Anlamı, Psikolojik İyi Oluş, Dindarlık İlişkisi* (Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2023: 76.

⁵² Murat Yıldız, *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*, (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014).

⁵³ Mustafa Koç, "Demografik Özellikler İle Dindarlık Arasındaki İlişki", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Faköltesi Dergisi*, C.19 S. 2 (2010): 227.

⁵⁴ Yakup Çoştu, *Toplumsallaşma Sürecinde Dindarlığı Etkileyen Faktörler* (Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2009: 141.

⁵⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması*, (Ankara: 2014)

5.3. Yaş Değişkeni Açısından Göre Gençlerde Anlamsızlık ve Dindarlık

Araştırmanın bulguları incelendiğinde yaş değişkeni ile dindarlık ölçeğinden alınan puanlar arasında pozitif yönlü, öğrenilmiş anlamsızlık ölçeği puanları ile ise negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Yaş arttıkça dini yönelim artmakta öğrenilmiş anlamsızlık ise düşmektedir.

Araştırmanın örneklemini 18-30 yaş arası gençler oluşturmuş olsa dahi yaşı küçük gençlerin yaşı daha büyük gençlere oranla dindarlıkları ve haliyle anlamlı bir hayat sürme oranları daha düşüktür. Bu demektir ki yaş ilerledikçe hayatın gayesini bulmaya daha da yaklaşan insanın doğal olarak din ile ilişkisi de gelişmektedir. Dine yönelimin kesin bir yaşı bulunmamaktadır. Bu yönelim kişinin kendi yaşam tecrübesi, içinde doğduğu çevre ve kültür gibi faktörlerden etkilenebilir. Ancak yapılan araştırmaların büyük bir kısmında yaşlılığın dindarlık ile anlamlı ve pozitif ilişkisinin olduğu görülmektedir.⁵⁶ Yurt dışında yapılan araştırmalar göz önüne alındığında dine olan eğilimin yaş arttıkça daha da geliştiği fark edilmektedir.⁵⁷ Yaşlanmakla birlikte artan ölüm ve yaşamın sonu farkındalığı, fiziksel rahatsızlıkların artması, sosyal yaşamdan uzaklaşma vb. nedenler yaşlıların dindarlık düzeyinin yüksek olmasına sebep gösterilmektedir.⁵⁸

5.4. Sosyo-Ekonomik Durum Değişkeni Açısından Anlamsızlık ve Dindarlık

Araştırmanın sosyo-ekonomik değişkeninin anlamsızlık ve dindarlık ile ilişkisine dair verilerine bakıldığında ekonomik durumu çok kötü ve kötü olan gençlerin diğer gruplara göre dindarlık düzeyi de anlamsızlık düzeyi de daha yüksektir. Ölçek puanları arasındaki ters yönlü ilişkiye bakılacak olursa bir grubun hem anlamsızlık düzeyinin hem dindarlık düzeyinin yüksek çıkması beklenmedik bir durumdur. Ancak bu tezat arz eden duruma rağmen ölçeklerin korelasyon katsayısına göre anlamlı ve ters orantılı olması büyük önem arz etmektedir ($r=-.452$). Bu çalışmada olduğu gibi sosyo-ekonomik durumu çok kötü ve kötü olan katılımcıların diğer gruplara nispeten dindarlık puanlarının daha yüksek çıktığı başka çalışmalar da

⁵⁶ Abdullah Özboilat, “Beşikten Mezara: Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din -Adana Örneği-”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16 S. 2 (2016): 67.

⁵⁷ Abdurrahman Kurt, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.18 S. 2 (2019): 12.

⁵⁸ Mehmet Akgül, “Yaşlılık Ve Dindarlık, Hayattan Zevk Alma Ve Mutluluk İlişkisi”, *Dini Araştırmalar*, C. 7 S.19 (2004): 22.

mevcuttur. Frankl *Duyulmayan Anlam Çılgılığı* kitabında bu bağlamda gerçekleştirilen önemli bir araştırmayı okuyucuya aktarmaktadır. Frankl'ın Harvard Üniversitesi'ndeki eski asistanlarından birinin aktardığına göre okulun başarı düzeyi oldukça yüksek, sosyoekonomik durumu gayet iyi kimselerden oluşmaktadır. Akademik başarıyla mutluluğa erişmiş mezunların yanında eğitimlerini tamamladıktan sonra bütün bu başarıların ne uğruna olduğunu sorgulayan ve derin bir boşluk duygusu yaşayanların sayısı da az değildir.⁵⁹ Aynı sonuca ulaşan diğer araştırma Bahadır'ın doktora çalışmasıdır. Araştırmanın bulguları sosyo-ekonomik durumu kötü olan grupların hayatta anlam düzeyinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.⁶⁰

8931 gençle yürüttüğümüz araştırmanın bulguları tekrar incelendiğinde yukarıda zikredilen çalışmalarla farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Ekonomik durumu çok kötü ve kötü olan gençlerin öğrenilmiş anlamsızlık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Bu durumun gençlerin yetişme ortamlarındaki problemlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Kötü ekonomik şartlarda yaşayan ergenlik dönemindeki gençler için sosyal çevrelerinde yer edinme kaygısı, arkadaş ortamlarındaki rekabetçilik, özentilik vb. nedenler depresif duygu durumuna yol açabilmektedir.⁶¹ Antik Yunan felsefesinin başta gelen filozoflarının da genellikle refah düzeyi ve sosyal hiyerarşideki konumu yüksek kimseler olması bu anlamda fikir vermektedir. Avamın felsefe yapmaya fırsatının ve 'boş zamanının' olmaması bunun nedenleri arasında sayılmaktadır.

Bu çalışmaların yanında anlamlı bir yaşam sürmenin sosyo-ekonomik durum değişkenine göre farklılık göstermediği tespit edilen araştırmalar da mevcuttur.⁶²

⁵⁹ Viktor Frankl, *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, çev. Selçuk Budak, (Ankara: Öteki Yayınları: 1994): 15.

⁶⁰ Abdülkerim Bahadır, "Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din", (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995): 171.

⁶¹ Nuriman Karayiğit, "Sosyo-Ekonomik Düzeyin Psiko-Sosyal Gelişim Ve Dindarlığa Etkileri", Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi C. 4, S. 7 (2017): 123.

⁶² Ruşen Yüksel, "Genç Yetişkinlerde Yaşamın Anlamı", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, S. 2 (2012): 84.

SONUÇ

Varoluşu anlamlandırmaya çalışmak felsefenin en temel tartışma meselelerinden biridir. Diğer disiplinlere kıyasla ‘varlık’ kavramı üzerinde duran ve mahiyeti hakkında çalışan disiplin ekseriyetle felsefe olmuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren ‘var olmak ne demek?’ şeklindeki sorularla anlam bahsi psikoloji biliminin içerisinde de yerini almıştır. Tarihi insan kadar eski olan dinin ise her zaman insanın niçin yaratıldığına dair cevapları olmuştur. Bu çalışmada anlam bahsi felsefe ve psikoloji disiplinlerinin ışığında işlenmiş din fenomeni ile ilişkisi irdelenmiştir. İnsanın kendi varoluşuna dair yaptığı sorgulamalar bir düşünme sürecini başlatır ve insanı yaratıcısına götüren ilk adım tartışmasız bu yoldur. Düşünsel bir yolculukta olan insanın zihin dünyasında yaşanan anlam kargaşasının ruh dünyasına yansımaları olağan ve biraz da kaçınılmaz bir durumdur.

Bu çalışmada anlam arayışının din ile ilişkisine yer verilmiştir. Literatür taranarak çizilen kavramsal ve kuramsal çerçeve ışığında nicel araştırma yapılmıştır. Araştırma, farklı değişkenlerin (cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik durum) öğrenilmiş anlamsızlık ve dindarlık üzerindeki etkisinden bahsetmektedir.

Araştırmanın sonuçları, dindarlık düzeyi ile anlamsızlık arasındaki ilişkinin çok yönlü olduğunu göstermektedir. Özellikle cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum gibi demografik faktörlerin bu ilişki üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, dindarlık ve anlamsızlık arasındaki ilişkinin sadece bireysel inançlarla sınırlı olmadığını aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörlerin de önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Araştırma Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği Puanı ile İçsel Dini Motivasyon Ölçeği Puanı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu, dindarlık arttıkça anlamsızlığın azaldığını veya anlamsızlık arttıkça dindarlığın azaldığını göstermektedir.

Cinsiyet değişkeni incelendiğinde, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre öğrenilmiş anlamsızlık oranlarının daha yüksek olduğu ve dindarlık oranlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Kadınların ise dindarlık düzeylerinin yüksek, anlamsızlık oranlarının düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Yaş değişkeni ile yapılan analizde, yaşın artmasıyla dindarlık düzeyinin arttığı ve öğrenilmiş anlamsızlık düzeyinin düştüğü gözlemlenmiştir.

Sosyo-ekonomik durum değişkeni incelendiğinde, ekonomik durumu kötü olan gençlerin dindarlık düzeyinin ve anlamsızlık düzeyinin diğer gruplara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlar, dindarlık, anlamsızlık ve çeşitli demografik değişkenler arasındaki ilişkileri anlamak için önemli bir katkı sağlamaktadır.



ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları, dindarlık ve anlamsızlık arasındaki ilişkinin tam olarak anlaşılması için daha fazla araştırma yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle bu ilişkinin farklı kültürler ve toplumlar arasında nasıl değiştiğini anlamak için uluslararası karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu sonuçlar, dindarlık ve anlamsızlık arasındaki ilişkinin karmaşıklığını vurgulayarak, daha derinlemesine anlayış ve araştırmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bilhassa nitel araştırmaların da içerisinde yer aldığı karma desenli çalışmaların yapılması yararlı olacaktır.

Yapılacak çalışmalarda, algılanan dindarlık ile dindarlık ölçeklerinin karşılaştırılarak okunması toplumun din algısını anlamak noktasında önem arz etmektedir.

Dindarlık ve anlamsızlık arasındaki ilişkiyi anlamak ve bireylerin yaşamlarındaki anlamı artırmak için danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde kullanılabilecek nitelikte çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağılkaya Şahin, Z. “Klinik Manevi Bakım Eğitimi–Almanya Örneği”, *Journal of Intercultural and Religious Studies*. S. 7 (2014): 37-59.
- Akgül, M. *Türkiye’de Din ve Değişim*, 1 bs. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2002.
- Akıncı, A. “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. C. 3, S. 9 (2005): 7-24.
- Akkaş, İ. “Küreselleşme Sürecinde Kimlikler” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Atak, H. “Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* C. 3, S. 1 (2011): 163-213.
- Ataman, V. *Felsefeye Davet*, 1. bs. İstanbul: Ayrıntı, 2014.
- Ayten, A, “Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 2 (2005): 188
- Ayten, A. *Tanrı’ya Sığınmak Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. 3 bs. İstanbul: İz Yayıncılık, 2021.
- Bahadır, A. *İnsanın Anlam Arayışı ve Din: Logoterapik Bir Araştırma*. 4 bs. İstanbul: İnsan, 2018.
- Bahadır, A. “Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Bahadır, A. “Psikoterapide Yeni Bir Yaklaşım: Logoterapi ve Viktor Frankl” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 9, S. 1 (2000)
- Balıkçı, Ü. “İslamî Psikolojinin İmkânı, Gerekliliği ve Nasıllığı”. *Eskiye*. S. 44 (2021): 409-431.
- Bauman, Z. *Kimlik*. çev. Mesut Hazır. Ankara: Heretik Yayınları, 2017.
- Baynal, F. “Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. C. 4, S. 1 (2015): 206-231.
- Bilgin, N. *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar, 2007.

- Ceylan, İ. “Kişilik Gelişimi Din İlişkisi”. *Din ve Bilim Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. C. 2, S. 2 (2019): 50-72.
- Cirhinlioğlu, F. *Din Psikolojisi*, 2 bs. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.
- Çamur, Z. “Yaşamda Anlam ve Dindarlık İlişkisi (Geç Ergenlik Dönemi)” Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Çapcıoğlu, İ. “Gençlik Dönemi ‘Kimlik Arayışı’nın Demokratik Değerlerin ve İletişim Becerilerinin Gelişimine Etkisi”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C.1 S. 2 (2016):57-76.
- Dalkılıç, Ş. “Duygusal Zeka ve Dindarlık İlişkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Deleuze, G. *Nietzsche ve Felsefe*. çev. Sertaç Canbolat. İstanbul: Norgunk Yayıncılık, 2014.
- Demirbaş, N. “Yaşamda Anlam ve Yılmazlık”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Demirkol, M. “Seyyid Hüseyin Nasr’a Göre Ezelî Hikmet ve Geleneksel İslam”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.C. 51, S. 2 (2010): 271-90.
- Er, İ. *Din Sosyolojisi*.2 bs. Ankara: Akçağ, 2008.
- Eryücel, S. “Dini Yönelim ve Başa Çıkma”. *Journal of Turkish Studies*. C. 13, S. 2 (2018): 393-412.
- Frankl, V. *Duyulmayan Anlam Çığılığı*, çev. Selçuk Budak. 1 bs. Ankara: Öteki Yayınları: 1994
- Frankl, V. *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak. İstanbul: Okyan Us Yayınları, 2020.
- Gençöz, F. “Uyum Psikolojisi”. *Kriz Dergisi* C. 6, S.2 (1998): 1-7.
- Görmez, M. *Gençliğin Anlam Arayışı*. 7 bs. Ankara: Otto, 2021.
- Güler, Ö. “Tanrı’ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı, Günahkârlık Duygusu, Yetişkin Örneklem”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2007).
- Gürses, İ. *Dindarlık ve Kişilik*. 2 bs. Bursa: Emin Yayınları, 2017.

- Gürses, İ. ve Kılavuz, M. “Erikson’un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi Ve İletişiminin Önemi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.20, S.2 (2011), 153-166.
- Güven, M. Narsisizm Alçakgönüllülük ve Dindarlık İlişkisi (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019: 188.
- Hari, J. *Kaybolan Bağlar*. çev. Barış Engin Aksoy. 3 bs. İstanbul: Metis, 2020.
- Hollis, J. *Yaşamın İkinci Yarısında Anlam Arayışı*. çev. Kerime Dalyan. 2 bs. İstanbul: İletişim, 2022.
- Holm, N. *Din Psikolojisine Giriş*. çev. Abdülkerim Bahadır. 3 bs. İstanbul: İnsan, 2018.
- Jung, C. “Cottected Works: The Practice of Psychotherapy”. *Bollingen Series*. C. 16 (1966).
- Kaleci, F. ve Solmaz, B. “Din ve Kimlik: Çeşitli Değişkenler Bağlamında Ergenler Üzerine Ampirik Bir Analiz”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 22, S. 56 (2019): 429-62.
- Kalın, İ. *Ben, Öteki ve Ötesi*. 13 bs. İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.
- Karayığit, N. “Sosyo-Ekonomik Düzeyin Psiko-Sosyal Gelişim ve Dindarlığa Etkileri”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.C. 4, S. 7 (2017): 119-119.
- Karlı, N. “Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı Ve Dindarlık İlişkisi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 48 (2020): 169-201.
- Karlı, N. “Psikolojik İyi Oluş Ve Dindarlık İlişkisi: Trabzon İlahiyat Örneği”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 15 (2019): 173-205.
- Kasapoğlu, A. “Kur’an’a Göre İnkâr ve Bunalım -İnkârcılığın Ruh Sağlığına Olumsuz Etkileri-”, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. C. 1, S. 1(2010): 211-235.
- Kaya, B. “Depresyon: Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Pencereden Bakış” *Klinik Psikiyatri Dergisi*. C. 10, S. Ek6. (2007): 11-20.

- Kıraç, F. “Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ve Anlam Duygusu” *Mukaddime*. S. 7 (2013): 165-177.
- Korkut, G. ve Uysal, M. “Opinions of Young and Old People About Old Age Process: A Comparative Study”, *Journal of Awareness*, C.2 S.3 (2017)
- Köse, Ali ve Aytan, A. *Din Psikolojisi* 9 bs. İstanbul: Timaş Yayınları, 2019.
- Kurt, A. “Dindarlığı Etkileyen Faktörler” *B.U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C.18, S. 2 (2009): 1-26.
- Mardin, Ş. *Din ve İdeoloji*. 28 bs. İstanbul: İletişim, 2021.
- Martin, N. ve Runzo, J. *Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı*. çev. Gamze Varım İstanbul: Say, 2002.
- Mehmedoğlu, A. Dindarlarda Ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İstanbul Örneği), (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1999.
- Nasr, S. *Bir Kutsal Bilim İhtiyacı*, çev. Şehabeddin Yalçın. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Nietzsche, F. *Şen Bilim*, çev. Ahmet İnam. İstanbul: Say Yayınları, 2011.
- Ok, E. “Anlam Arayışı Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeylerine Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi M. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Özbaydar, B. *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, (İstanbul: Mahya Matbaası, 1970): 17.
- Özdoğan, Ö. “İnsan Allah İlişkisi”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.21 (2005): 135-162.
- Pargament, K. “Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri ve Faydaları Üzerine Bir Değerlendirme”. çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* C.5, S. 1 (2005): 279-313
- Parsons, T. “Din ve Anlam Problemi”. çev. M. Ali Kirman. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 8, S. 18 (2017): 255-258.

- Sezer, S. “Yaşamın Anlamı Konusuna Kuramsal ve Psikometrik Çalışmalar Açısından Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. C. 45, S.1 (2012): 209-27.
- Solmaz, B. ve Adem Ş. “Ergenlerde Dindarlık ve Sosyal Benlik” *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, S. 2 (2012): 145-58.
- Solmaz, M. “Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ve Narsistik Eğilim İlişkisi: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Örneği” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İKÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Şentürk, H. ve Yakut, S. “Hayatın Anlamı ve Din”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 2, S.33 (2014): 45-60.
- Tay, L. Li, Myers ve Diener. “Dindarlık Ve Öznel İyi Oluş: Uluslararası Bir Bakış”. çev. Nevzat Gencer. *Din ve Bilim Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. C. 2, S. 1 (2019): 97-114.
- Tokur, B. “Dindarlık Sorunu: Psikolojik Bir Tahlil”, *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 41 (2014): 257-279
- Tolstoy, *Din Nedir?* çev. Tuncay Türk. 1 bs. İstanbul: Oda Yayınları, 2009.
- Uysal, V. ve Turan, Y. “Üniversite Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Dindarlık ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler”. *Bilimname*, S. 4 (2019) 67-104.
- Yalom, I. *Din ve Psikiyatri*. çev. Emre Ağanoğlu. 7 bs. İstanbul: Turkuvaz Kitap, 2012.
- Yalom, I. *Varoluşçu psikoterapi*. Çeviren Zeliha İyidoğan Babayiğit. 4 bs. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011.
- Yaman, Ö. M. *Apaçi Gençlik*. 7 bs. İstanbul: Bir Yayıncılık, 2016.
- Yüksel, Z. “Gençliğin Anlam Arayışına Din Eğitiminin Katkısının İncelenmesi”. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C. 11, S. 1 (2020): 376-395.
- Yüksel, R. “Genç Yetişkinlerde Yaşamın Anlamı”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, S. 2 (2012): 79-91.

EKLER

Ek1. Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı;

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında Doç. Dr. Ümit Horozcu danışmanlığında yapılan bu araştırma ile gençlerde anlam arayışının din ile ilişkisi incelenmesi amaçlanmaktadır. Sorulara 18-25 yaş sınırları aralığındaki gençlerin cevap vermesi beklenmektedir. Anketin tahmini cevaplanma süresi 11-12 dakikadadır. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacak ve gizlilik esas alınacak olup sizlerden şahsi hiçbir bilgi istenmemektedir. Vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış cevap yoktur. Soruları şeffaflıkla cevaplamamız araştırmanın geçerli ve güvenilir olması açısından oldukça önemlidir. Değerli katkılarınız için teşekkür ederiz.

Cinsiyet

Kadın

Erkek

Yaş

18 yaş ve altı

19-22

23-26

27-30

30 yaş üstü

Aktif olarak öğrenci misiniz?

Evet

Hayır

Yaşadığı Yer

Büyükşehir

Şehir

İlçe

Köy/Kasaba

Ekonomik durumunuz nedir?

İhtiyaçlarımı bile karşılayamıyorum. (Çok düşük)

İhtiyaçlarımı zorlukla karşılıyorum. (Düşük)

İhtiyaçlarımı karşılayabiliyorum ama ekstra harcamalarda zorlanıyorum. (Orta)

Lüks harcamalarda zorlanmıyorum. (Yüksek)

Dilediğim harcamayı yapabilecek geniş imkanlara sahibim. (Çok yüksek)

Dindar mısınız?

Din Karşıtıyım

Din Karşıtı Değilim

Orta Derecede Dindarım

Oldukça Dindarım

Çok Dindarım

Aileniz huzurlu mudur?

Çok huzurlu

Huzurlu

Orta

Huzursuz

Çok huzursuz

Huzurlu musunuz?

Çok huzurlu

Huzurlu

Orta

Huzursuz

Çok huzursuz

Ek.2. İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ)

Aşağıda okuduğunuz cümlelerin sizi ne kadar anlattığını düşünerek, o sütundaki kutucuğu işaretleyiniz.

	DİNİ YÖNELİM ÖLÇEĞİ	Bana Çok Uygun	Bana Uygun	Kararsızım	Bana Uygun Değil	Bana Hiç Uygun Değil
1	Dinimin gereklerini hayatımın her alanına uygulamaya çalışırım.	1	2	3	4	5
2	Allah'ın varlığını her zaman güçlü bir şekilde hissedirim.	1	2	3	4	5
3	Her önemli karar aşamasında Allah'tan bana rehberlik etmesini isterim.	1	2	3	4	5
4	Dinî inançlarım bazen davranışlarımı sınırlar.	1	2	3	4	5
5	Benim için hiçbir şey, Allah'a ibadet etmekten daha önemli değildir.	1	2	3	4	5
6	Dinî inanç ve değerlerimi diğer bütün dünyevî işlerimin üzerinde tutmaya büyük gayret gösteririm.	1	2	3	4	5
7	Dinî inançlarım hayata bakış açımı belirler.	1	2	3	4	5
8	Ahlakî bir hayat yaşadığım sürece, neye inandığım o kadar önemli değildir.	1	2	3	4	5
9	Dinî inanç ve değerlerin, günlük işlerimi etkilemesine izin vermem.	1	2	3	4	5
10	Hayatta dinden çok daha önemli şeyler olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5

Ek.3. Öğrenilmiş Anlamsızlık Ölçeği (ÖAÖ)

		Hiç Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1.	Yaptığım hiçbir şey hayatımda bir fark yaratmaz.	1	2	3	4	5
2.	Tüm hatalarıma rağmen, bugün yaşamımı anlamlı kılacak şeyler bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
3.	Yaşamda iyi şeyler yapmadığım gibi, bundan sonra da iyi olacağına inanmıyorum.	1	2	3	4	5
4.	Yaşama, sadece kötü bir geçmişle iz bırakacağımı düşünüyorum.	1	2	3	4	5
5.	Hiçbir zaman uğruna çaba göstermeye degecek amaçlarım olmadı.	1	2	3	4	5
6.	Ne geçmişte, ne de şimdi tatmin edici bir yaşam amacı keşfedemedim.	1	2	3	4	5
7.	Yaşamın anlamını ve amacını aramak, boşa kürek çekmek gibidir.	1	2	3	4	5
8.	Her ne olursa olsun yaşamın anlamını bulmak mümkün değildir.	1	2	3	4	5
9.	Çoğu zaman amaçsızca yaşıyormuşum gibi geliyor.	1	2	3	4	5
10.	Yaşamımın anlamını kaybettiğini hissediyorum.	1	2	3	4	5
11.	Yaşamdaki amaçlarıma ulaşabilmek için tüm gücümü kullanmaya hazırım.	1	2	3	4	5
12.	Yaşamak için önemli amaçlarımdan kalmadığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
13.	Hayatımda yeni bir mücadeleye kendimi hazır hissedirim.	1	2	3	4	5
14.	Uğruna çaba göstermeye degecek amaçlarım var.	1	2	3	4	5
15.	Ne yaparsam yapayım hayatta bir iz bırakabileceğimi düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
16.	Hayatımın hiçbir döneminde “dünyaya ne katabilirim?” sorusunu sormaktan vazgeçmedim.	1	2	3	4	5

17.	Yaptığım hatalardan sonra anlam bulmak için uğraşmamın hiçbir anlamı yok.	1	2	3	4	5
18.	Bazen umutsuzluğa kapılsam da çoğu zaman hayallerimi gerçekleştireceğime inanırım.	1	2	3	4	5
19.	Geçmiş deneyimlerimden yola çıkarak daha anlamlı şeyler yapmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
20.	Ne olursa olsun her zaman geleceğe dair umutlu ve hayallerimin peşinden koşan biri oldum.	1	2	3	4	5
21.	Hedeflerimi belirleyerek uğruna çaba gösterebilirim.	1	2	3	4	5
22.	Ne kadar uğraşıp çaba göstersem de hiçbir zaman amaçlarımı gerçekleştiremeyeceğim.	1	2	3	4	5
23.	Hayatıma anlam katacak yeni bir arayış içine giremiyorum.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Afra Büyük Kuşcu

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri
Anabilim Dalı, 2024, İstanbul

Lisans: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesinde İslami İlimler Fakültesi, 2018,
İstanbul

B. MESLEKİ DENEYİM

2024- Uluslararası Doktorlar Derneği'nde proje koordinatörü

2020- Dilkafe'de yabancılara Türkçe Öğretmeni

C. YAYINLARI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu'nda "Gençlerde Anlam Arayışı ve Dindarlık İlişkisi" konulu bildiri.